

Kritik mot Åklagarmyndigheten och åklagare där samt mot Polismyndigheten i Skåne, för att en förundersökning bedrivits så bristfälligt att gärningen hann preskriberas, samt mot en av åklagarna, som väckt åtal för preskriberade brott

Anmälan

I en anmälan som inkom till JO den 18 april 2012 anförde AA bl.a. följande. Den 3 mars 2010 blev hans hustru påkörd av en bil när hon passerade ett övergångsställe. Hon skadades svårt. Redan samma månad begärde åklagaren in rättsintyg från hustruns behandlande läkare, vilket omgående utfärdades. En komplettering begärdes och utfärdades i juni samma år. Under början av 2012 begärde åklagaren in ytterligare intyg och information. Den 16 mars 2012 väckte åklagaren åtal men meddelade fyra dagar senare att åtalet hade lagts ned på grund av preskription. Åklagaren väckte uppenbarligen åtal för sent, vilket måste betraktas som ett grovt felaktigt agerande.

Utredningen

Handlingar från Åklagarmyndigheten, åklagarkammaren i Helsingborg, och Polismyndigheten i Skåne hämtades in och granskades. Myndigheterna anmodades därefter att yttra sig.

Åklagarmyndigheten (vice riksåklagaren BB) hänvisade inledningsvis till upplysningar som lämnats av handläggande åklagare och chefen för åklagarkammaren i Helsingborg.

Kammaråklagaren CC hade upplyst följande.

Ärendet lottades om till mig den 1 september 2010 efter att annan åklagare tidigare hade begärt komplettering av den redovisade förundersökningen. När den kom in till mig i kompletterat skick, bedömde jag fortfarande inte att underlaget i åtalsfrågan var tillräckligt utan att det krävdes ytterligare åtgärder. Jag begärde därför en ny komplettering av utredningen genom direktiv den 10 november 2010.

[---]

Normalt är det min ambition att bevaka och skicka påminnelser där svar på direktiv inte har inkommit efter tre månader. Arbetssituationen på mängdbrottsrotlarna i början på 2011 och resten av min tid på den tjänsten var ansträngd med stundtals ett hundratal öppna ärenden och ytterligare några hundra instämnda, vilket delvis

påverkat möjligheten att upprätthålla kontrollen över påminnelserna. Det är inte heller ovanligt att det dröjer avsevärt mer än tre månader innan svar på direktiv kommer, alldeles oavsett påminnelser.

Under 2011 började rutinerna inom mängdbrottsgruppen ändras så att behov av komplettering av redovisade polisleda förundersökningar medförde att hela ärendet skickades tillbaka till polismyndigheten. Jag hanterade därefter nyinkomna ärenden så, men behöll de där det redan tidigare var begärt en separat komplettering av förundersökningen, så även detta.

Ärendet lottades om ytterligare en gång i samband med att jag bytte tjänst från mängdbrottsgruppen (rotel [...]) till allmänna gruppen (rotel [...]) i månadsskiftet augusti – september 2011. Omlottningen skedde i en klump dagen innan jag gick på semester. Ärendet kom därför inte att genomgå någon närmare granskning i samband med detta, och därför uppmärksammades inte heller då att den begärda kompletteringen ännu inte inkommit.

Någon ytterligare påminnelse i detta ärende är inte inlagd i diariet under tiden som ärendet legat på min tjänst. Det har hänt i andra ärenden att jag som påminnelse tagit en kopia på tidigare direktiv och lagt ut för expediering med den handskrivna texten ”påminnelse” men eftersom något sådant inte kan utläsas, kan jag heller inte med säkerhet säga att så har skett i detta fall.

Kammaråklagaren DD hade upplyst följande.

Ärendet lottades till min tjänst den 3 februari 2012. Chefsåklagaren EE påtalade då vikten av skyndsamt handläggning.

Samma dag beslutade jag att låta ledningen av förundersökningen återgå till utredande myndighet. Beslutet fattade jag efter att jag vid genomgång av ärendet funnit att tidigare givna direktiv om målsägandeförhör (2010-11-10) inte hade utförts.

Jag övervägde att behålla förundersökningsledningen och skriva en påminnelse men av erfarenhet vet jag att det blir bättre fart på utredningen när förundersökningsledningen överlämnas till polisen. Det är dessutom, såvitt jag förstår, ett beslut i enlighet med riksåklagarens riktlinjer.

I mitt beslut hänvisade jag till tidigare givna direktiv och förklarade att det var min förhoppning att ärendet nu skulle få hög prioritet hos polisen.

Jag följde även upp beslutet med ett telefonsamtal till polisinspektören [FF], polisen Helsingborg, varvid jag gjorde honom uppmärksam på att ärendet snart skulle preskriberas. Någon dag därefter förhördes målsäganden. Vid nästa telefonkontakt med [FF] fick jag veta att det bara återstod att slutdelge den misstänkte innan ett protokoll kunde redovisas.

Den 13 februari 2012 bytte jag rotel med GG. Den 24 februari 2012 inkom ett slutdelgivet protokoll till Åklagarkammaren i Helsingborg. Ärendet lottades automatiskt till min ”gamla” rotel och min kollega uppmärksammade inte att ärendet snart skulle preskriberas.

Med facit i hand skulle jag gjort min kollega uppmärksam på preskriptionstiden i samband med rotelbytet. Emellertid medgav arbetssituationen inte ett ordentligt överlämnande. Med anledning av sessioner, jourtjänstgöring och semesterledighet var vi bara på kammaren samtidigt vid ett tillfälle från dagen då vi bytte tjänst tills den dag då ärendet preskriberades.

För att i någon mån kompensera att vi inte kunde få till stånd ett personligt sammanträffande samlade jag kopior av beslut om att låta ledningen av förundersökningen gå åter till utredande myndighet i en särskild mapp som jag överlämnade till min kollega. Jag har inget konkret minne av att just beslutet rörande [det aktuella ärendet] fanns i mappen men eftersom jag var medveten om att det var

brådskande och jag hade följt upp beslutet med kontakt med polisen utgår jag [ifrån] att det fanns där. I efterhand framstår det som en otillräcklig åtgärd.

Assistentåklagaren GG hade upplyst följande.

[...] Den 10 februari 2012 bytte jag till aktuell rotel [...] i mängdbrottsgruppen. Den 24 februari 2012 inkom ett färdigt förundersökningsprotokoll i ärendet.

Efter genomgång av utredningen och bevisunderlaget ansåg jag att det fanns förutsättningar att emotse en fällande dom. Den 16 mars 2012 väckte jag åtal för vårdslöshet i trafik och vållande till kroppsskada. Jag har därvid förbisett att preskriptionstiden för aktuella brott var uppnådd. Underrättelse om att åtal väckts samt förfrågan om enskilt anspråk skickades till målsäganden den 19 mars 2012.

Den 20 mars 2012 uppmärksammades jag, av personal vid Lunds tingsrätt, på att gärningarna var preskriberade den 3 mars 2012. Jag beslutade då att lägga ner åtalet. Samma dag skickade jag en underrättelse till målsäganden om att åtalets lagts ned pga. preskription samt upplysningar om att det finns möjlighet att driva en civil process vid tingsrätten avseende ett eventuellt enskilt anspråk, kopia bifogas.

Efter att ha lämnat vissa kompletterande uppgifter samt redogjort för den rättsliga regleringen redovisade Åklagarmyndigheten följande bedömning.

Den aktuella förundersökningen, som gällde vårdslöshet i trafik och vållande till kroppsskada med brottsdatum den 3 mars 2010, har bedrivits under en tid om knappt två år. Åtal för brotten har, efter det att förundersökningsprotokoll redovisats den 24 februari 2012, väckts den 16 mars 2012. Den 20 mars 2012 lades åtalet ned på grund av att preskription inträtt. Det är givetvis mycket olyckligt att handläggningstiden blivit så lång och fått sådana konsekvenser.

Åklagare har varit förundersökningsledare under huvuddelen av utredningstiden. Förundersökningen har återupptagits vid två tillfällen, varvid direktiv om kompletterande utredningsåtgärder har lämnats. [– –] Ärendet har efter beslutet den 10 november 2010 om att återuppta förundersökningen blivit liggande i knappt 15 månader utan att några utredningsåtgärder dokumenterats och utan att några påminnelser eller förfrågningar om ärendets handläggning diarieförts från rotelinnehavaren CC:s sida. Det framgår även av CC:s upplysningar att hon inte med säkerhet kan säga om hon skickat några påminnelser i nu aktuellt ärende. Det kan således konstateras att påminnelser inte skickats i den utsträckning som följer av Åklagarmyndighetens föreskrifter och allmänna råd liksom att andra bevakningsrutiner inte fungerat. Såsom kammarchefen har konstaterat i sitt yttrande har den bristande uppföljningen inneburit att varken åklagare eller polis har haft möjlighet att notera eventuella brister i expedieringen av direktiv och kompletteringsbeslut.

Den 3 februari 2012, det vill säga en månad innan preskription inträdde, lottades ärendet om på DD som har upplyst om att kammarchefen i samband med omlottningen påtalade vikten av skyndsam handläggning. DD har vidare upplyst att hon gjorde bedömningen att utredningen skulle gå fortare om hon, i enlighet med riktlinjerna i RÅR 2010:1, överlämnade förundersökningsledarskapet till polisen. I beslutet att överlämna förundersökningsledarskapet till polisen framförs önskemål om skyndsam handläggning, men det står inte särskilt angivet att kort tid återstår innan preskription inträder. DD har dock i sina upplysningar angivit att hon påtalat detta i ett uppföljande samtal med den handläggande polisen. Varken detta samtal eller ett ytterligare samtal med polisen om utredningsläget som DD redogör för i upplysningarna har dock dokumenterats i ärendet, vilket i sig hade varit värdefullt. Jag ställer mig i viss mån tveksam till om det är lämpligt att lämna ifrån sig förundersökningsledarskapet i ett ärende som står inför närliggande preskription eftersom möjligheten att kontrollera förundersökningens bedrivande går förlorad i samband med det. Det finns dock ingen anledning att betvivla att DD har agerat på det sätt hon har bedömt varit det bästa för att driva utredningen snabbt framåt. Bristen av dokumentation av de efterföljande kontakterna med polisen är beklagliga,

bland annat med hänsyn till att det skulle kunnat ha tjänat till att fästa GG:s uppmärksamhet på preskriptionsfrågan. Jag anser dock inte att det har varit någon brist i sig att DD vid överlämnandet av roteln inte särskilt uppmärksammat GG på det aktuella ärendet eftersom ärendet vid den tidpunkten varit avslutat vid åklagarkammaren.

När det slutredovisade förundersökningsprotokollet inkom till åklagarkammaren den 24 februari 2012 var åklagaren GG rotelinnehavare. Det finns ingenting i ärendet eller upplysningarna som tyder på att det vid polisens inlottning av ärendet på något sätt markerats att skyndsam handläggning var påkallad på grund av risk för preskription och detta har inte heller på annat sätt framgått av dokumentationen i ärendet. Det är dock naturligtvis ytterst den handläggande åklagaren som ansvarar för att vid ärendets ankomst kontrollera om ärendet brådskar, vilket inte synes ha gjorts i tillräcklig mån. GG väckte åtal den 16 mars 2012, det vill säga drygt tre veckor efter det att förundersökningsprotokollet inkom. Det kan inte i sig sägas vara någon anmärkningsvärt lång handläggningstid. Åtalsbeslutet var emellertid felaktigt eftersom brotten vid denna tidpunkt var preskriberade. Detta är givetvis beklagligt. Jag har dock, i likhet med kammarchefen, ingen anledning att ifrågasätta GG:s uppgift om att felet begicks av förbiseende.

Sammanfattningsvis kan jag således konstatera beträffande handläggningen av det aktuella ärendet att den inte har följt gällande regelverk och att den långa handläggningstiden har varit en starkt bidragande orsak till att preskription inträtt. Detta är naturligtvis mycket otillfredsställande. Utredningen borde följaktligen ha bedrivits klart mer aktivt än vad som skett. Att åtal har kommit att väckas för de preskriberade brotten är givetvis även det olyckligt. Såsom kammarchefen har konstaterat i sitt yttrande kvarstod dock vid slutredovisningen av förundersökningsprotokollet endast åtta dagar, varav fem dagar utgjorde arbetsdagar, tills brotten preskriberades och möjligheten att delge den tilltalade stämning i målet före den 3 februari 2012 skulle ha varit kraftigt reducerad även om åtal väckts den 24 februari 2012.

Kammarchefen och CC har uppgett att arbetsbelastningen vid kammaren varit mycket hög under den tid som den nu aktuella utredningen bedrevs. Kammarchefen har även uppgett att CC har tilldelats s.k. rotelvårdsdagar, men att inflödet på mängdbrottstjänsterna och arbetstrycket på de ordinarie åklagarna generellt under 2010 har varit sådant att det menligt har påverkat möjligheterna att sköta uppföljningsarbetet på önskvärt sätt. Kammarchefen har vidare framhållit att kammaren haft mycket allvarliga problem på flera områden och att man i nära samarbete med den områdesansvariga överåklagaren sedan år 2009 har lagt och alltjämt lägger ett stort arbete på att komma till rätta med detta och finna lösningar på lång sikt. Detta innefattar såväl bemanningsfrågan som fortsatt verksamhets- och kompetensutveckling.

Jag kan bekräfta kammarchefens bild av att arbetsbelastningen vid kammaren under denna tid varit mycket ansträngd. Risken för att ärenden blir åsidosatta på det sätt som nu skett är naturligtvis större då arbetssituationen är pressad. Under sådana förhållanden är det särskilt viktigt att åklagare har en god överblick av de ärenden som han eller hon har ansvar för och regelbundet följer upp behovet av åtgärder i de olika ärendena. Det är dock givetvis åklagarkammarens ledning som har det övergripande ansvaret för att tillse att arbetssituationen för den enskilda åklagaren möjliggör att de rutiner som finns på kammaren för uppföljning och kontroll av ärenden kan efterlevas. Jag noterar därför med tillfredsställelse att Åklagarkammaren i Helsingborg aktivt arbetar för att förbättra arbetsmiljön och därmed förutsättningarna för en korrekt och effektiv handläggning av arbetsuppgifterna.

Polismyndigheten (biträdande länspolismästaren HH) lämnade i huvudsak följande redogörelse för sin handläggning.

Den 3 mars 2010 upprättades en trafikmålsanteckning (TM-5176-10) till följd av en trafikolycka på Eriksgatan 153 i Landskrona. Initiala utredningsåtgärder genomfördes på olycksplatsen genom bland annat fotodokumentation, platsundersökning

och vittnesförhör. En av de inblandade, [JJ], förhöordes om händelsen. Under mars månad 2010 kompletterades utredningen, som genomfördes i polisområde nordvästra Skåne, med nya vittnesförhör och sjukvårdens journalanteckningar tillfördes ärendet. Av en promemoria, upprättad av inspektören FF, daterad den 25 mars 2010, framgår att målsägandens make, AA, vid telefonsamtal berättade att målsäganden ville ange brottet till åtal.

[JJ] förhöordes på nytt den 8 april 2010 av FF. [JJ] delgavs vid förhöret misstanke om vållande till kroppsskada samt vårdslöshet i trafik. Av dagboksblad framgår att utredningen skickades till [JJ] för slutdelgivning samma dag.

Formellt beslut om inledande av förundersökning fattades först den 16 april 2010 av förundersökningsledaren KK. Samma dag slutredovisades ärendet genom att det överfördes till åklagarmyndigheten. Slutredovisningen gjordes utan att målsäganden blivit förhörd om händelseförloppet.

Från den 16 april 2010, då ärendet redovisats till åklagaren, till den 3 februari 2012 har det inte funnits någon polisiär förundersökningsledare i ärendet. Den 19 juni 2010 beslutade åklagaren LL att komplettera utredningen genom att rättsintyg skulle inhämtas och att journalanteckningarna skulle förtydligas. Rättsintyget begärde FF den 1 juli 2010 och det tillfördes ärendet 27 oktober 2010. Den 14 oktober 2010 skickade han hemställan till läkare om att journalanteckningarna skulle förtydligas. Den 10 november 2010 lämnade åklagaren CC direktiv om att målsäganden skulle förhöras om det var möjligt med tanke på skadorna efter trafikolyckan. Av oklar anledning hölls inget målsägandeförhör.

Den 3 februari 2012 beslutade åklagaren DD att förundersökningsledningen skulle överlämnas till polismyndigheten. I direktiv ifrågasattes varför målsäganden inte var förhörd. Målsägandeförhöret genomfördes den 8 februari 2012. Den 23 februari 2012 ajourförde FF, som under våren 2011 blev behörig förundersökningsledare, att ärendet återupptogs. Vid samma tidpunkt beslutade FF att ärendet skulle slutredovisas och överföras till åklagarmyndigheten.

Polismyndigheten är kritisk till hanteringen av ärendet och beklagar den långa handläggningstiden som lett till att den enskildes rättsliga intressen åsidosatts. Av handlingarna och utsagorna i ärendet går det inte att finna rimliga förklaringar till dröjsmålet.

AA kommenterade myndigheternas yttranden.

Rättslig reglering

Av 23 kap. 4 § andra stycket rättegångsbalken framgår att en förundersökning ska bedrivas så skyndsamt som omständigheterna medger. Förundersökningsledaren ansvarar för förundersökningen i dess helhet, och ska bl.a. se till att utredningen bedrivs effektivt samt ge den som biträder honom eller henne behövliga direktiv för arbetet (1 a § andra stycket förundersökningskungörelsen). I Åklagarmyndighetens föreskrifter och allmänna råd om bevakning och uppföljning vid Åklagarmyndigheten av pågående förundersökningar (ÅFS 2007:5), ges anvisningar för hur åklagare ska agera för att driva förundersökningar framåt med tillräcklig skyndsamhet.

När förundersökningen leds av en åklagare är polismyndigheten, under förutsättning att den har erforderliga resurser, skyldig att biträda vid utredningen. Åklagaren styr därvid arbetet genom direktiv till polismyndigheten (jfr 23 kap. 3 § andra stycket rättegångsbalken). Polismyndigheten ska se till att de utredningsdirektiv som åklagaren ger leder till adekvata åtgärder. Ansvar för att polismyndigheten

fullgör dessa skyldigheter åvilar myndigheten som sådan, ytterst dess ledning (jfr JO 2012/13 s. 94).

Bedömning

Den aktuella förundersökningen var relativt begränsad. I stort sett samtliga utredningsåtgärder var vidtagna när polismyndigheten första gången redovisade förundersökningen till åklagaren den 16 april 2010. Trots detta hann brotten preskriberas innan beslut fattades i åtalsfrågan. Den huvudsakliga orsaken till detta var att ärendet låg obearbetat under en tid av cirka femton månader, från det att kammaråklagaren CC den 10 november 2010 gav direktiv om att målsäganden om möjligt skulle höras. Polismyndigheten, som inte har kunnat ange någon orsak till att ärendet försumrats, bär ansvaret för att man inte verkställt åklagarens direktiv.

Även Åklagarmyndigheten, där ett flertal åklagare varit inblandade, har ett övergripande ansvar för ärendets hantering. Som myndigheten själv funnit har handläggningen inte följt gällande regelverk och detta har varit en starkt bidragande orsak till att gärningen sedermera kom att preskriberas. CC har ett särskilt ansvar för det inträffade, eftersom hon inte vid något tillfälle under den tid hon var förundersökningsledare påminde polismyndigheten eller på annat sätt verkade för att driva förundersökningen framåt.

När kammaråklagaren DD den 3 februari 2012 övertog ledningen av förundersökningen återstod endast en månad till preskription. Det fanns dock fortfarande möjlighet att hinna slutföra förundersökningen och i tid delge ett åtal. Att i det läget återlämna förundersökningsledningen till polisen ter sig, i linje med vad Åklagarmyndigheten påtalat, olämpligt. Hon har enligt min mening inte ägnat saken den uppmärksamhet den krävde.

Det är mot den angivna bakgrunden inte ägnat att förvåna att preskriptionstiden kom att överskridas. Att GG sedan väckte åtal för brott som redan var preskriberade – en i sig anmärkningsvärt oprofessionell åtgärd – bekräftar bilden av en handläggning som långtifrån motsvarar vad en målsägande i en brottsutredning har rätt att förvänta sig.

Sammanfattningsvis förtjänar såväl Åklagarmyndigheten som Polismyndigheten i Skåne kritik för att förundersökningen bedrivits så bristfälligt att brotten preskriberats innan beslut hunnit fattas i åtalsfrågan. CC kritiseras för att ha försummat sitt ansvar som förundersökningsledare. Inte heller DD kan, vid en sammantagen bedömning, undgå kritik. GG, slutligen, kritiseras för sitt beslut att väcka åtal för preskriberade gärningar.